

Annemette Nyborg Lauritsen

Den store grønlandske indespærring

Gennem årtier er det lykkedes at fastholde billedet af Grønland som landet uden fængsel. Baggrunden for det fængselsløse samfund skal findes i den grønlandske kriminallov fra 1954, hvor fængsler ingen plads havde i kriminalloven – og i Grønland. Båndet mellem skyld og straf var brudt, og foranstaltninger skulle vælges ud fra det, som tjente gerningsmandens genindtræden i samfundet bedst. Frem for afsoning i fængsler, skulle landets dømte afsone i åbne anstalter, så de kunne bevare deres tilknytning til det omkringliggende samfund. I 2017 skal Grønland have sit første fængsel – eller lukkede anstalt, som den kaldes, og med dette bliver Grønland som landet uden fængsel endelig fortid. Men allerede før det første fængsel er opført, bringer landet med et fangetal på 309 indsatte pr. 100.000 indbyggere sig ind på en 33. plads over de mest straffende lande i verden. Artiklen undersøger, hvorvidt hverdagslivet i de grønlandske anstalter adskiller sig fra hverdagslivet i fængsler for herigennem at kunne vurdere, om der er tale om sammenligning af vidt forskellige enheder, når Grønland inddrages i international statistik over fangebefolkninger.

Søgeord: frihedsberøvelse, resocialisering, kriminologi, socialantropologi.

Et af de mest anvendte mål til at vurdere, hvor strengt eller mildt et land straffer, er at studere fangetallet; antallet af indsatte i forhold til befolkningstallet. Med de seneste tal fra International Centre of Prison Studies (www.prisonstudies.org, 04.12.14) bringer Grønland, med et fangetal på 309 indsatte pr. 100.000 indbyggere, sig ind på en 33. plads over de mest straffende lande i verden. I dette tal er ikke medregnet de ca. 25 grønlandske forvaringsdømte, som afsoner i Anstalten ved Herstedvester.

Til sammenligning ligger Danmark med sine 65 indsatte pr. 100.000 indbyggere som nr. 179 over straffende lande i verden, Island med 45 indsatte pr. 100.000 indbyggere figurerer som nr. 201, mens Færøerne med et fangetal på bare 19, befinder sig helt i bunden (ibid.). Det grønlandske fangetal er dobbelt så højt som de hårdest straffende lande i Vesteuropa og fire gange så højt som de skandinaviske landes fangetal.

Men giver det overhovedet mening at sammenligne Grønland med andre lande på dette område? I Grønland findes ingen fængsler – kun åbne anstalter. I Grønland bliver lovbyggere ikke straffet – men hjulpet til en kriminalitetsfri tilværelse. I Grønland kan anstaltens indsatte gå på arbejde i byen, de bliver resocialiseret og bevarer kontakten til det omkringliggende samfund, mens de afsoner. Det er sådan, mange kender det grønlandske foranstaltningssystem, og blandt andet derfor er Grønland blevet fremhævet som et unikt og enestående samfund inden for retsvidenskaben (fx Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi 1999).

I 2017 skal Grønlands første fængsel – eller lukkede anstalt, som den kaldes – stå klar, og med den nye anstalt slutter en lang tradition med at sende grønlandske forvaringsdømte til afsoning i Anstalten ved Herstedvester i Danmark. Samtidig bliver Grønland som landet uden fængsel også endelig fortid. Spørgsmålet er dog, om det fængselsløse Grønland i realiteten ikke allerede fængsler indsatte i de grønlandske anstalter. Denne artikel vil, med udgangspunkt i et socialantropologisk feltarbejde i to af Grønlands anstalter, vise, hvordan hverdagslivet inden for murene ser ud i forhold til de tanker, der oprindeligt lå bag de åbne grønlandske anstalter og deres funktion.

Hovedformålet med artiklen er at belyse, i hvilket omfang hverdagslivet i de grønlandske anstalter adskiller sig fra hverdagslivet i fængsler. Derved bliver det for det første muligt at forstå, hvilke forhold der gemmer sig bag fangetallet i Grønland, og for det andet om der i virkeligheden er tale om sammenligning af vidt forskellige enheder, når Grønland inddrages i international statistik over fangebefolkninger.

Det skal indledningsvis bemærkes, at artiklen udspringer af resultater fra arbejdet med ph.d.-afhandlingen *Anstalten – frihedsberøvelse i Grønland* (Lauritsen 2011), der gennem socialantropologisk feltarbejde over 9 måneder i to af Grønlands anstalter analyserer den frihedsberøvende foranstaltning i Grønland.

Annemette
Nyborg Lauritsen
Adjunkt, ph.d. ved
Ilisimatusarfik,
Grønlands
Universitet

E-mail:
anla@samf.uni.gl

For at forstå hvordan den grønlandske anstalt adskiller sig fra fængslet, er det nødvendigt at kaste et blik tilbage i historien. Et tilbageblik på de overordnede historiske hovedlinjer i det grønlandske samfunds udvikling og på baggrunden for den grønlandske kriminallov og dens afvisning af fængsler. Ligesom det er nødvendigt at kende til træk af det europæiske fængselsfunktioner. Til at analysere, hvem der befinder sig i Grønlands anstalter, og hvordan hverdagslivet udspiller sig dér, tages primært udgangspunkt i datamateriale indsamlet i forbindelse med arbejdet til ovenstående afhandling.

Afkolonisering og modernisering – den åbne anstalts tilblivelse

Grønlands status som koloni blev formelt ophævet i 1953 og fik herefter status som amt i det danske rige. Moderniseringsreformer blev sat i gang, og G-50 blev startskuddet til et indgående moderniseringsprogram, der blev fulgt op af anbefalinger fra et nyt grønlandsudvalg, G-60. Op gennem 1950erne og 1960erne gennemgik det grønlandske samfund en gennemgribende moderne industrialiseringsproces. I disse år foregik en hastig udvikling, hvor sundhedsvæsenet, uddannelsessystemet og boligforholdene skulle forbedres, samtidig med at der skete en teknisk-industriell udbygning af landet. Boligblokke blev opført i de større byer, og befolkningen skulle koncentreres i byerne.

Erhvervsgrundlaget skulle omlægges, og træk fra det danske velfærdssamfund reproduceres med det formål at gøre Grønland til et moderne samfund. Med det begyndte et klassesdelt samfund at tage til i udvikling med kapitalistiske produktionsforhold og stigning i lønarbejdet. De gamle samfundsformer med små fællesskaber og stærk primærkontrol blev langsomt nedbrudt. Med de ændrede livsformer svandt tidligere tiders grundlag for at tage sig af syge, gamle og handicappede i nærmiljøet. Der blev opført en række sociale institutioner som børnehjem, børnehaver og alderdomshjem i Grønland. Da det ikke blev anset for praktisk muligt at opføre specialinstitutioner, blev personer med særlige behov sendt til egnede institutioner i Danmark. Moderniseringsprogrammernes systematiske fjernelse af afvigere fra det grønlandske samfund gjorde, at Grønland i første omgang kunne springe de store institutionsindespærringer over. Med indførelse af Grønlands Hjem-

mestyre i 1979 overtog Grønland det sociale område og med dette både organisering og forvaltning af det sociale område, ligesom lovgivningen blev et rent grønlandsk anliggende.

Da Grønland blev genforenet med Danmark efter krigen, måtte dansk politik vedrørende Grønland revurderes. Under krigen blev der rejst kritik af retstilstanden, og Grønlands landsråd stillede spørgsmål ved det rimelige i at have særlige retsregler for grønlændere. Danskere i Grønland stod under dansk lov, hvilket i praksis betød, at der kun sjældent blev skredet retligt ind, mens de uskrevne regler, som gjaldt for grønlændere, betød en vis tilfældighed og udpræget lokal retspraksis (Senholt 1985:32).

På baggrund af den rejste kritik besluttede den danske regering i 1948 at udsende en ekspedition til Grønland for at undersøge retsforholdene i landet. Medlemmerne af Den juridiske Ekspedition var tre unge, idealistiske jurister; Verner Goldschmidt, Agnete Weis Bentzon og Per Lindegaard. Ekspeditionen havde til opgave at undersøge, hvorvidt det var muligt at indføre samme retsregler i Grønland, som gjaldt i Danmark (Den juridiske Ekspedition 1950). Gennem et år rejste ekspeditionen langs hele Vestkysten, hvor de besøgte samtlige kolonisteder, et flertal af udstederne og enkelte bopladser. I overensstemmelse med deres opdrag, nåede de hverken til Østgrønland eller Thule distrikt, som var de steder med mindst europæisk kontakt.

Ekspeditionen fremhævede i deres betænkning, at der i det gamle Grønland ikke fandtes noget kriminalitetsproblem. Ligesom de nævnte, at den grønlandske befolkning så mildt på straffede personer, og der ikke var tale om at udstøde dem fra samfundet. På denne baggrund nåede ekspeditionens medlemmer frem til, at grønlandsk retspraksis var præget af et individualiserende personlighedssystem. Det vil sige, at det var personen frem for forbrydelsen der stod i centrum. Altså det som bliver kaldt for gerningsmandsprincippet.

Den juridiske Ekspedition så især fire grunde til at afvise fængsler i Grønland (Goldschmidt 1953): For det første mente de at have set, at man i Grønland ikke isolerede lovbrudere. For det andet var det muligt i de små samfund at holde alle under opsyn. For det tredje talte de, som havde været indespærret, det så dårligt, at det var nødvendigt hurtigt at slippe dem fri. Og for det fjerde ville det blive en særdeles tung økonomisk belastning at opføre fængsler i Grønland.

Verner Goldschmidt fik efter ekspeditionens hjemkomst i 1950 til opgave at udarbejde udkast til en straffelov for Grønland. I den forbindelse lagde han særligt vægt på ekspeditionens observationer vedrørende det individualiserende personlighedssystem og adskillelse mellem skyld og straf. Som han udtrykte det, var han:

... stærkt engageret i ønsket om ikke blot at bevare den grønlandske "fredsmodel" for løsning af de konflikter, vi i dag kalder kriminalitet,

men jeg ønskede også at bidrage til at beskytte den mod den europæiske konformitetsmodel, som jeg ikke mente havde noget med de grønlandske småsamfunds livsgrundlag og solidaritetsbevidsthed at gøre (Goldschmidt 1980:123).

Afvisning af fængsler gjorde, at der ikke var tale om en straffelov i traditionel forstand. Lovovertrædere skulle ikke straffes – men behandles. Dette var strømninger, der på samme tid vandt frem indenfor europæisk retsvidenskab, hvor slutningen af 1800-tallet og frem til 1960erne stod i individualpræventionens tegn. Lovbrydere skulle helbredes og opdrages gennem forskellige behandlingstiltag, ligesom dommen skulle tilpasses lovbryderens personlighed. Behandlingstanken tog til i styrke omkring 1950, og når det gjaldt fængslerne, var "behandlingsoptimismen" stor både i Norden og internationalt (Dullum 2009, Mathiesen 2007).

Med dette blev gerningsmandsprincippet og princip om resocialisering bærende elementer i kriminalloven. Det springer i øjnene, at Grønland med ét på det retslige område blev på forkant med den behandlingsideologi, som på samme tid vandt frem i Europa. "Den juridiske Ekspeditions betænkning er et politisk bestillingsarbejde", skriver Jan Andersen i *Den juridiske Ekspedition – et studie i Grønlands retsforhold* (2010). Ekspeditionsmedlemmerne var ikke frie forskere, der var rejst ud for at skabe ny viden om grønlandsk retspraksis. De var embedsmænd udsendt af den danske regering, og deres projekt var på forhånd formuleret i et politisk-teoretisk miljø inden for statsadministrationen (Andersen 2010:92).

Spørgsmålet er da også, hvad Den juridiske Ekspedition så, og hvad de ønskede at se. Ekspeditionen besøgte ikke Østgrønland og Thule distrikt, ligesom de kun nåede frem til enkelte bopladser. Disse områder var de mest traditionelle og "uberørte" af europæisk kontakt. Såfremt ekspeditionen ønskede at studere grønlandsk retspraksis, havde disse steder, om end de var svært fremkommelige, været oplagte at tage til. Havde ekspeditionen ret, når de skrev, at der ikke fandt udstødelse sted i de grønlandske samfund? Og var det korrekt, at der intet kriminalitetsproblem fandtes?

I *Regler og konfliktbearbejdningsmetoder hos de grønlandske eskimoer* (1982) skriver Finn Breinholt Larsen, at der i de traditionelle samfund var tale om sædvaneregler, og visse regelbrud kunne accepteres afhængig af personens nytte for samfundet. Reaktioner på konflikter kunne spænde fra bagtalelse og latterliggørelse til direkte hævnaktioner med blodhævn, udstødelse og kollektiv henrettelse. Ligeledes vidner beretninger fra inspektører, købmænd og missionærer op gennem 1700-tallet og 1800-tallet om en vis brutalitet hos befolkningen i Grønland. Hvor indikatoren for en samfundsreaktion kan relateres til individets nytteværdi for samfundet (Sveistrup og Dalgaard 1945).

Når Den juridiske Ekspedition valgte at fremhæve de inkluderende elementer fra det grønlandske samfund, kan det skyldes, at der var tale om tre

unge, idealistiske jurister. De var opmærksomme på de retsvidenskabelige strømninger, som voksede frem i Europa. I en tid, hvor behandlingsoptimismen var på sit højeste, og som netop stod i individualpræventionens tegn med behandling og resocialisering som vigtige ingredienser.

Ved at støtte det idealistiske lovudkast, blev det muligt for Danmark at fremstå som nytænkende på retsområdet. Samtidig var det ikke nødvendigt at afsætte midler til fængselsbyggeri. Desuden var det en enestående mulighed for at se, hvordan lovens principper fungerede i praksis – og dermed lade loven være et socialt eksperiment.

Med kriminalloven opstod altså en lidt underlig hybrid, der på den ene side blev sat i værk i et samfund, der stod under voldsom europæisk påvirkning i en tid, hvor en hastig moderniseringsproces var sat i gang, og som på samme tid ønskede at værne om det traditionelle.¹

Anstalten for Domfældte

Da kriminalloven i 1954 trådte i kraft var det især bemærkelsesværdigt, at der ikke fandtes strafferammer i loven, at foranstaltningerne holdtes adskilt fra reglerne for forbrydelser, og at der ikke fandtes fængsler. Den enkelte foranstaltning skulle tilpasses gerningsmandens individualitet. Loven indeholdt dog tre typer foranstaltninger, der var særligt indgribende for individets frihed (Kriminallov for Grønland af 5. marts 1954):

- § 100: Anvisning af ophold på bestemt sted. Denne paragraf åbnede mulighed for forvisning af domfældte. I nogle tilfælde blev de domfældte anbragt hos fangere eller fåreholdere på små isolerede bosteder. Foranstaltningen var primært tiltænkt unge mennesker.
- § 106: Behandlingsdom. Foranstaltningen åbnede for anbringelse på, hvad der dengang kaldtes sindssygehospital eller psykopatforvaringsanstalt i Danmark. Og med dette blev muligheden åbnet for anbringelse i Anstalten ved Herstedvester, hvortil den første dom blev afsagt i 1957. Af mindre indgribende domme inden for denne paragraf sås bl.a. antabuskur.
- §§ 107, 108: Forvaring. Foranstaltningen skulle fuldbyrdes i bygning eller lejr, hvor det var muligt at holde den dømte afsondret fra omverdenen. Da det forudsås, at såfremt der ikke var egnede steder i Grønland, ville det være nødvendigt at sende visse forvaringsdømte til afsoning i Danmark, blev der i 1956 forsøgsvis indrettet et forvaringshjem i en barak ved sanatoriet i Nuuk med 6 pladser.

I 1962 udarbejdede Udvalget for Samfundsforskning i Grønland en rapport om kriminalloven, hvor de fandt det betænkeligt, at forvaringshjemmet ikke i tilstrækkelig grad sikrede samfundet beskyttelse. Derfor foreslog Udvalget, at forvaring fuldbyrdes i Grønland udgik som foranstaltning, i stedet skulle

der kunne dømmes til sindssygehospital, åndssvageanstalt eller psykopatforvaring i Danmark. Til gengæld blev det anbefalet, at der blev oprettet en eller flere anstalter i Grønland til "domfældte af den mere vanemæssige og skadelige type" (Udvalget for Samfundsforskning i Grønland II, 1962).

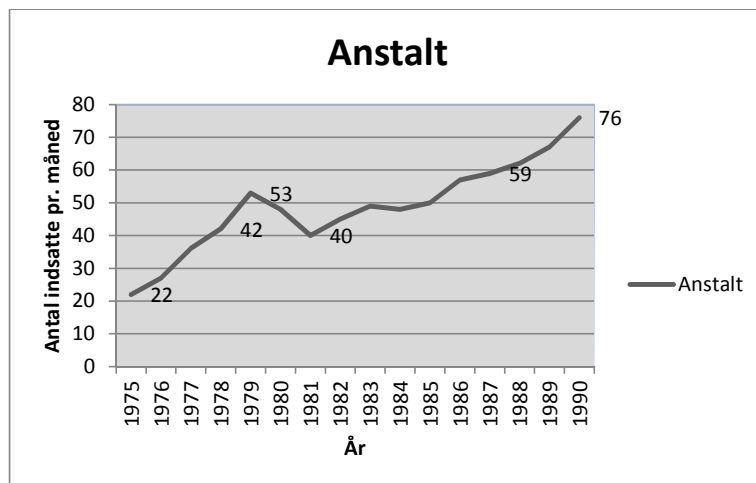
En ændring af kriminalloven førte i 1963 til, at der blev indført mulighed for at dømme til anstaltsanbringelse i Grønland. I bemærkningerne til lovforslaget, blev der dog lagt vægt på, at "sådanne anstalter ikke skal have karakter af fængsel, men blot skal være steder, hvor de domfældte kan bo og være under et vist effektivt tilsyn..." (Folketingstidende 1962-63, tillæg A, sp. 703).

Med dette ændrede forvaringshjemmet status til anstalt, og den praktiske mulighed for fuldbyrdelse af anstaltsdommen lå i første omgang ved brug af forvaringshjemmets seks pladser. Men da muligheden for at frihedsberøve blev indført, voksede også viljen til at gøre brug heraf. Og dermed blev de seks pladser i Nuuk hurtigt alt for få.

I 1967 så den første grønlandske anstalt dagens lys. Anstalten for Domfældte, blev opført i Nuuk med 18 pladser. Den var indrettet til, at domfældte gik på arbejde i byen, idet de havde arbejdspligt, mens de boede på anstalten. Anstaltens vigtigste princip var, at de domfældte skulle bevare tilknytning til det omkringliggende samfund gennem beskæftigelse i byen. De skulle resocialiseres og støttes til en fremtidig kriminalitetsfri tilværelse.

Op gennem 1970'erne blev anstaltskapaciteten forøget. Til trods for udvidelsen kæmpede de grønlandske anstalter i 1980'erne fortsat med overbelægning. Af figur 1 fremgår, hvordan udviklingen inden for antal indsatte i grønlandsk anstalt har været i perioden 1975 til 1990.

Figur 1. Gennemsnitligt antal anstaltsanbragte pr. måned 1975-1990.

Kilde: Kriminalforsorgens foranstaltningsstatistik i Grønland 1975-1990 (Kreutzmann 1992).

Som det fremgår, var der tale om en nærmest eksplosiv vækst. Om den kriminalpolitiske udvikling forklarede forhenværende landsdommer Henning Brøndsted, hvilke faktorer han så, der spillede ind. For det første syntes kriminaliteten at være blevet grovere med mange drabssager. Dette, sammenholdt med kritik fra offentligheden om for milde domme, havde lagt et vist pres på domstolene. Dertil var nye kriminalitetsformer, som hashsager kommet til, hvor man af generalpræventive grunde havde ønsket at sætte hårdt ind fra starten med takstprægede domme. Desuden mente han, at der gennem årene var sket en tilnærmelse mellem den grønlandske kriminallov og den danske straffelov (Brøndsted 1991).

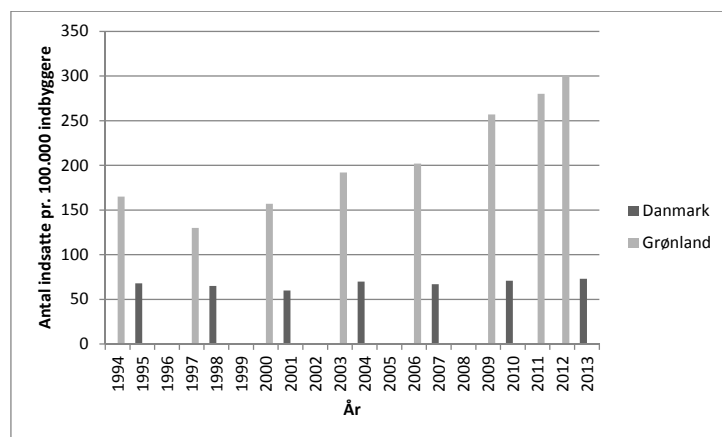
I årene op gennem 1980'erne og 1990'erne startede det, som vi med rette kan kalde "Den store grønlandske indespærring". I de år blev anstaltskapaciteten fordoblet, og antallet af indsatte sprængte alle rammer for, hvad der sås i Europa. Alligevel fortsatte udviklingen sin himmelflugt op gennem 2000-tallet. Nedenstående figur viser, hvordan det grønlandske fangetal har udviklet sig på de sidste 20 år sammenlignet med det danske fangetal.

Et fangetal på over 300 indsatte pr. 100.000 indbyggere er særdeles højt. Intet land i Vesteuropa kommer i nærheden af det grønlandske fangetal. Med udgangen af 2013 var anstaltskapaciteten i Grønland på 194 anstaltspladser, hvoraf de 30 var midlertidige.² Der er altså tale om en temmelig stor kapacitet til en lille befolkning på ca. 56.000 indbyggere.

Anstalten ved Herstedvester

Hvad der ikke er medregnet i det grønlandske fangetal, er de ca. 25 grønlandsk dømte mænd,³ som afsoner tidsbestemte domme for drab eller seksualforbrydelser på Anstalten ved Herstedvester⁴ i Danmark. De grønlandske

Figur 2. Antal indsatte pr. 100.000 indbyggere, Grønland og Danmark, 1994-2013.

Kilde: International Centre for Prison Studies, marts 2014.

Herstedvester-fanger er dømt ud fra kriminallovens § 161, stk. 1 og 2 (Kriminallov for Grønland, Lov nr. 306 af 2008) – eller tilsvarende paragraffer i den tidligere kriminallov. Det vil sige, at de for det første har modtaget en forvaringsdom, og at de dertil iflg. forvaringsparagraffens stk. 2 på grund af psykisk afvigelse "...anses for uegnet til anbringelse i anstalt i Grønland, eller giver en sådan anbringelse ikke tilstrækkelig sikkerhed, kan den pågældende dømmes til anbringelse på ubestemt tid i en psykiatrisk ledet anstalt under kriminalforsorgen i Danmark" (Kriminalloven § 161, stk. 2). Det vil i praksis sige Anstalten ved Herstedvester. For flere af de dømte er dette deres første møde med Danmark. De fleste har et begrænset kendskab til sproget og kender ikke til danske normer og omgangsformer (Frantzen 2007:29).

Forfatteren Tine Bryld foretog en række interview med flere Herstedvester-fanger i bogen *De nederste i Herstedvester* (1992). Her fortalte en indsat, om de afsavn han led:

Jeg savner hver dag min familie, rigtig grønlandsk mad, naturen. Nogle af os bryder sammen... Der er også nogle, som begår selvmord, når de kommer tilbage til Grønland, fordi alle taler om dem, og de er psykisk ødelagte i sindet efter at have været i Herstedvester (Bryld 1992:114).

Det er disse mænd, der betaler prisen for, at Grønland kan kalde sig for landet uden fængsel. Ordningen med Herstedvester-nedsendelserne har gennem årene vakt kraftig kritik. Kritikken er kommet fra både Grønland og Danmark. En af de stærkeste kritikere var Tine Bryld. Men også inde fra systemet, fra ansatte i Herstedvester lød særdeles kritiske røster. Tidligere forsorgsleder i Herstedvester, Ingrid Hjarnaa skrev i 1991, at anstalten ikke var velegnet til behandling af grønlænderne, og deres ophold havde karakter af opbevaring. Mens overlæge Lise Lykke Olesen i 1995 beskrev, at det i den terapeutiske behandling af de grønlandske dømte var svært at fastholde opmærksomheden på kriminaliteten, når de samtidig havde en følelse af at være uretfærdigt behandlet, udstødt og deporteret (Frantzen 2007:9).

Med udspring i den rejste kritik nedsatte den danske regering og Grønlands hjemmestyre Den grønlandske Retsvæsenkommission i 1994. Kommissionen gennemgik alle dele af det grønlandske retsvæsen, og efter 10 års arbejde kunne de i 2004 afgive deres betænkning (Betænkning 1442/2004). På baggrund af kommissionens anbefalinger besluttede Folketinget at opføre en lukket anstalt i Nuuk, der blandt andet skal huse de Herstedvester-dømte. I dag 20 år efter kommissionens nedsættelse er de første spadestik til den kommende anstalt så endelig taget. Den nye anstalt får 76 pladser, hvoraf de 40 er lukkede pladser omkranset af en ringmur – altså i praksis et fængsel. Anstalten forventes at stå klar i 2017. Men indtil da er Grønland til trods for Herstedvester-nedsendelser og et ekstremt højt fangetal altså fortsat officielt et land uden fængsel.

Hverdagsliv i den grønlandske anstalt

De grønlandske anstalter betegnes officielt som åbne anstalter, og i udgangspunktet blev det formuleret, at de ikke skulle have karakter af fængsel. Der blev lagt vægt på, at man netop med de åbne anstalter skulle undgå de negative følger, som indespærring fører til. Derfor er anstalterne opført og indrettet med henblik på at være åbne institutioner. Det vil sige, at de forskellige livsområder skal udledes forskellige steder; de indsatte skal bo og sove på anstalten, mens arbejdslivet skal foregå et andet sted, væk fra anstalten og i samvær med andre personer end medindsatte. De åbne anstalter er netop ikke – som fængslet – totale institutioner.

Inden for sociologisk forskning står Goffmans *Asylums* fra 1961 (*Anstalt og menneske* 1967) som en klassiker i studiet af livet i totale institutioner. Fængslet er en total institution, der ifølge Goffmann (1967) blandt andet defineres ved en skillelinje mod interaktion med omverdenen samt det at kunne forlade institutionen, når man ønsker det. Den totale institution nedbryder de barrierer, som i det moderne samfund adskiller de forskellige livsområder. Alle livets aspekter foregår på samme sted, under samme myndighed og i fællesskab med den samme gruppe mennesker.

Der befinder sig to grupper af mennesker i den totale institution; hvor den ene gruppe – personalet – har til opgave at sikre sig, at den anden gruppe – klienter/fanger – overholder regler og rutiner. Der er en kløft mellem de to grupper og ofte en tendens til at opfatte den anden gruppe som fjendtlig.

I mødet med den totale institution udsættes den indsatte for en række "ritualer", der former individet til et objekt. Ritualer der kan virke ydmygende og personlighedskrænkende. Til trods for at Goffman understreger, at de personlighedskrænkende konsekvenser ofte er utilsigtede, anser han dem dog for at blive gennemført ganske systematisk. I forlængelse af krænkelingsprocessen spiller privilegiesystemet en vigtig rolle i den totale institution, der bidrager til at reorganisere personligheden. Privilegiesystemet bygger på tre væsentlige træk: Regler, belønninger og afstraffelse. De indsatte må tilpasse sig de vilkår de lever under, og her identificerer Goffman en række tilpassnings- og modstandsstrategier, hvorigennem de indsatte søger at få kontrol over deres eget liv (Goffman 1967).

I Grønland er der ikke ført systematisk statistik over landets indsatte, hverken hos Kriminalforsorgen i Grønland eller hos Grønlands Statistik. Under arbejdet med ph.d.-afhandlingen lavede jeg derfor arkivstudie i anstaltssektorens journalarkiv, hvor samtlige journaler over alle Grønlands indsatte blev gennemgået sommeren 2010 (Lauritsen 2011).

Det var yderst begrænset, hvor mange indsatte der i juni 2010 havde mulighed for kontakt til det omkringliggende samfund. Ud af landets 180 indsatte var det kun lidt over en tredjedel (36,7 pct.), der var i udgangsførløb, mens under en femtedel (14,6 pct.) var beskæftiget uden for anstalten. Af Kriminalforsorgen i Grønlands årsrapport for 2013 fremgår det, at 17,78 pct. af de

indsatte i løbet af 2013 var beskæftiget uden for anstalten (Kriminalforsorgen i Grønland 2013). For størsteparten af Grønlands indsatte er den oprindelige grundideologi om resocialisering altså stort set ikke-eksisterende.

For at kunne analysere hverdagslivet i anstalten var jeg på feltarbejde i to anstalter: Nuuk med 62 pladser og Ilulissat med 25 pladser. I 2009-2010 tilbragte jeg i alt 94 dage i anstalterne sammen med de indsatte, hvor jeg lavede 35 interview med indsatte og 13 interview med fagpersoner. Med deltagerobservation som metode var jeg tilstede sammen med de indsatte i anstalterne. Jeg deltog i store dele af deres hverdagsliv, hvor alle kendte til min rolle og hensigt som observatør. Så vidt det var muligt, forsøgte jeg at indgå i anstaltslivet på samme vilkår som de indsatte.

Når en ny indsat bliver modtaget, er der i begge anstalter en formel modtagelsesprocedure, der er identisk med fængslets modtagelsesprocedure. Det første skridt ind i anstalten starter med en afklædning; En afklædning af kroppen – og en afklædning af det civile livs roller og dermed starter den proces, hvor den nyankomne med Goffmans ord "lader sig forme og "kode" til et objekt, der kan puttes ind i institutionens administrative maskineri..." (Goffman 1967:20).

Herfra foregik den videre indrullering i anstalten fra tre niveauer: Som nyindsat i isolation, nyindsat i lukket afdeling eller nyindsat i fællesskabsafdeling. Fælles for alle nyindsatte var, at den første tid – minimum 4 uger – skulle tilbringes i anstalten uden udgang eller beskæftigelse i byen.

For indsatte, der ikke havde arbejde i byen eller var beskæftiget på en af anstaltens få arbejdspladser, blev daglige rengøringspligter fordelt gennem et skema, der blev hængt op hver morgen. De daglige opgaver skulle være udført inden kl. 9. Herefter gik et par vagter en runde, hvor de kontrollerede, at opgaverne var udført tilfredsstillende. Såfremt det ikke var tilfældet blev den pågældende enerumsanbragt (isoleret) på sin celle frem til kl. 16.

I sin analyse af arbejdets betydning i den totale institution, argumenterer Goffman, at det arbejde, der udføres kan virke formålsløst, hvor motivationen ikke er aflønning men trusler om afstraffelse (ibid.:17). Mens Rusche og Kirchheimer beskriver fængselsarbejde som en afstraffelsesmetode (Rusche og Kirchheimer 2009:304).

Hverdagens rutiner blev styret af faste skemaer og regler, overvåget af uniformerede vagter, og alle gøremål skete med den samme gruppe mennesker. Foruden de daglige rengøringspligter og måltiderne var der ikke meget tilbage på dagsskemaet. Der var ingen tilbud om at fylde et reelt indhold i dagen, og derfor forsøgte mange indsatte blot at slå tiden ihjel med at sove, spille eller se TV:

Vi skal vaske gulv inden klokken 9. Så kan vi sove igen, jeg sover mest (21-årig mand, Nuuk).

Her foregår intet, ingen aktivitet. Nåh jo, engang imellem er der bord-

tennis-turnering, hvor du kan vinde en pose kaffe. Ellers ingenting, intet, ingen samtaler (38-årig mand, Nuuk).

Tiden i anstalten skal bare gå. Blandt de væsentligste konsekvenser ved den klientkultur, der opstår i totale institutioner, ses følelsen af forspildt tid. Tiden i institutionen er ødelagt – taget ud af ens liv. Goffman kalder det et dødt og uproduktivt livsafsnit (Goffman 1967:56).

Denne følelse af forspildt liv genfandtes også i den grønlandske anstalt, hvor mange anvendte hash⁵ som en slags selvmedicinering til at slippe væk. Nogle indsatte havde et misbrug før de kom i anstalt, mens andre startede på at ryge hash i anstalten. I den store anstalt i Nuuk virkede hash-handlen meget organiseret og styret af et par magtfulde indsatte. Som det også kendes fra fængsler, havde de stærke indsatte nogle laverestående indsatte, en slags "soldater", til at sælge hashen. De såkaldte soldater fik lettere dækket deres eget hashforbrug, ligesom de opnåede en form for beskyttelse.

Blandt nyere forskning, der beskæftiger sig med det indre liv i nordiske fængsler ses to ph.d.-afhandlinger: *Fængslets indre liv* (2012) af Linda Kjær Minke og *Å være eller ikke være fange* (2010) af Thomas Ugelvik. Begge afhandlinger beskæftiger sig med "fængselssamfundets gyldne regel" (Minke 2012: 139) og "fangesamfundets vigtigste regel" (Ugelvik 2010:342). Det er en regel i fangesamfundet, at der ikke indgås fællesskab med seksualforbrydere, og at "stikkere" ikke tolereres.

Både i Nuuk og Ilulissat opstod et hierarki blandt indsatte. Også i de grønlandske anstalter var seksualforbrydelser, særligt rettet mod børn en legitim udstøelsesgrund, ligesom indsatte der angav medindsatte til personalet ekskluderes. I Ilulissat var der primært tale om social eksklusion: "Vi kan give ham sådan nogen ord, som at han ikke skal sladre..." (23-årig mand, Ilulissat). Mens der i Nuuk blev gået mere hårdhændet til værks: "De bliver slået til plukfisk. Vagterne kan ikke gøre noget. Dem der sladrer, de er stikkere, og dem gider vi ikke have noget med at gøre" (58-årig mand, Nuuk).

Ingen interviewpersoner oplevede, at anstaltsopholdet havde forbedret deres fremtidsmuligheder – mange mente tværtimod. De få, som var selvstændige erhvervsdrivende, havde problemer med at videreføre deres firma. De, som havde været i fastansættelse forud for indsættelsen, mistede deres job, mens de, som havde været fastansat med tilknyttet personalebolig, mistede både job og bolig. De, som var fattige, arbejdsløse og uden bolig, da de blev sat i anstalt, var endnu fattigere, da de slap ud. Og der var ikke sat tiltag i gang til at forandre situationen til det bedre, mens de afsonede. Selvom målet for anstaltsopholdet er et andet, så synes indsatte i de grønlandske anstalter – som i den totale institution – at blive udsat for en massiv krænkelingsproces. Goffman beskrev krænkelingsprocessen som en systematisk nedbrydning af personligheden. På samme vis beskrev indsatte, hvordan opholdet i anstalten påvirkede dem mentalt: "Det har gjort mig lidt ond. På en eller anden måde vred og irriteret. Nogen gange lidt aggressiv" (28-årig kvinde, Nuuk).

Som kvinden fortalte flere indsatte, at de følte sig mere aggressive og op-hobede vrede, mens andre gik ind i en depressiv tilstand. For nogle inter-viewpersoner blev denne tilstand så voldsom, at de ikke længere fandt livet værd at leve. En tredjedel af interviewpersonerne havde haft selvmordstan-ker, mens det for fire af de 35 interviewpersoner havde drevet dem til selv-mordsforsøg. "Man får det sådan, man vil bare væk, tage sit liv. Man vil bare op i himlen, i paradiset" (19-årig mand, Nuuk).

Ingen af de interviewede havde noget positivt at sige om tiden i anstalten. Alligevel forudså flere indsatte, at de ville komme tilbage. Nogle mente, at et muligt gensyn med anstalten skyldtes en stigmatiseringsproces.

Goffman beskriver den totale institution som et "dødt hav", hvor der fin-des små øer med fængende aktiviteter. Disse aktiviteter kan hjælpe de indsat-te til at modstå den psykiske belastning, som følger af angreb på personlighe-den (Goffman 1967:57). I fængslet findes disse "øer" i det "døde hav" blandt andet i form af kulturaftener, værksteder, musiklokale, skole og arbejdsplad-ser – faciliteter, der skal afhjælpe livet i afsondrethed. I den åbne anstalt findes intet, hvilket netop er hensigten, fordi den er åben. Men når den åbne anstalt lukker sig og kun tilbyder de indsatte et liv ud fra den åbne anstalts præmis-ser, så bliver livet her langt mere pinefuldt end i fængslet.

Hvad det eksplosive grønlandske fangetal gemmer på

Som nævnt er der tale om et ekstremt højt fangetal i Grønland. Det opsigts-vækkende høje antal indsatte skal naturligvis ses i forhold til de fænomener, som den formelle kontrol – politi og domstole – beskæftiger sig med. Selvom det er formueforbrydelser, der udgør størsteparten af registrerede anmeldel-ser, tegner der sig et brutalt og voldsomt billede af den registrerede krimi-nalitet i Grønland. Antallet af voldsanmeldelser er knap fem gange så højt som i Danmark, mens anmeldelser om drab og sædelighedsforbrydelser er mere end ti gange højere end i Danmark (Politiet i Grønland 2012). Dog kan man ikke skyldte retternes domsudmåling for årsag til det høje fangetal. Ifølge Grønlands Statistik var den hyppigst afsagte anstaltsdom på mellem 1 og 6 måneder i perioden fra 2000 til 2009. De længste domme på over 3 år blev i årsgennemsnit afsagt i 5,5 pct. af sagerne (Grønlands Statistik 2010).⁶ Det høje fangetal kan derfor snarere skyldes en høj opklaringsprocent hos det grøn-landske politi i et gennemsigtigt samfund. Ligesom der pt. savnes undersø-gelser, der kan fortælle om anmeldeshyppigheden.

Den samlede population af indsatte i Grønlands anstalter var i juni 2010 på 180 indsatte. Heraf var 28,3 pct. tilbageholdte (det som i Danmark kaldes varetægtsfængslede). Nuuk var den eneste anstalt, hvor der lå oplysninger om tilbageholdelse i isolation. Her sås, at 30 pct. af Nuuks 73 indsatte havde været tilbageholdt i isolation.⁷

Hovedparten af de indsatte var mænd, mens kvinderne udgjorde 14,4 pct. Om de indsattes levevilkår forud for indsættelsen sås, at mindst 41,6 pct. leve-

de alene, mens mindst 45 pct. ikke havde fast bolig. Detaljerede oplysninger om sygdom, opvækst og misbrug var langt fra tilgængelige i alle journaler, hvor det sås at mindst 26,6 pct. havde misbrugsproblemer forud for indsættelsen. 27,2 pct. af landets indsatte var under 25 år, hvor gruppen af 18-24-årige udgjorde 24,4 pct., mens en mindre andel 2,8 pct. var under 18 år. Selvom der langt fra i alle journaler lå oplysninger om opvækstvilkår, var det registreret for 27 pct. af de 18-24-årige, at den pågældende havde været udsat for *massiv* omsorgssvigt i barndommen (Lauritsen 2011).⁸

I 2009 udgav Departementet for Familie og Sundhed i samarbejde med SFI en undersøgelse om børns trivsel i Grønland (Christensen 2009). Undersøgelsen, der bygger på 1.288 interview med – eller om⁹ – børn mellem 0-14 år, viser, at 12 pct. af børnene i nogen grad var udsat for omsorgssvigt, mens hele 15 pct. var udsat for alvorlig grad af omsorgssvigt (ibid.).

En lignende undersøgelse af unges trivsel blev foretaget i 2004 (Curtis m.fl. 2006), baseret på en survey-undersøgelse med 508 unge mellem 15 og 18 år. Her sås det, at 28 pct. af pigerne og 9 pct. af drengene havde været udsat for seksuelle overgreb (ibid.). Det synes dermed rimeligt veldokumenteret, at en stor del af Grønlands børn og unge mistrives, hvilket naturligvis også gør sig gældende for anstaltens indsatte.

Tilbage i 2002 tegnede Gladys Kreutzmann med undersøgelsen *Farlige børn – børn i fare* et dystert billede af fremtidens børn og unge i Grønland. Og at dømme ud fra ovenstående undersøgelser, er omfanget ikke blevet mindre. Kreutzmanns beskrivelse af de omsorgssvigtede børn viser, at mange af dem er dybt skadede på deres personlighed, de er behandlingskrævende og udviser en adfærd, der karakteriseres som "farlig". Gennem interview med forstandere fra døgninstitutioner, antager Kreutzmann, at de institutionsanbragte børn i Grønland kun udgør toppen af isbjerget i gruppen af børn og unge, der er til fare for sig selv og andre. Undersøgelsen fra 2002 afsluttede med at konkludere, at politikere og myndigheder ikke ville erkende omfanget af problemet: "Dette kollektive omsorgssvigt kan tolkes som udtryk for en generel fortrængning eller en massiv falliterklæring, fra et samfund som reelt ikke har noget tilbud til samfundets mest udsatte borgere" (Kreutzmann 2002:57).

Med stor sandsynlighed kan en del af forklaringen på Grønlands høje fangetal findes her. Børnene i Kreutzmanns undersøgelse er blevet voksne. Og med et mangelfuldt hjælpeapparat har næste skridt fra en eventuel døgninstitution været anstalten.

Den grønlandske anstalt – et fængsel i forklædning

Virkeligheden bag murene i de grønlandske anstalter og måske især virkeligheden for de dømte efter endt afsoning peger på, at de høje grønlandske fangetal ikke alene er internationalt sammenlignelige, men også bør tages meget alvorligt. For i Grønland straffer man ikke sine lovbyggere. Det var den oprindelige ideologi, der lå bag betegnelsen "kriminallov" frem for "straffelov". Og

ved at anvende "foranstaltning" i stedet for "straf" i loven, var det hensigten at signalere, at loven bygger på en tradition for individuel behandling af lovbruderne, hvor disse personer i mindst muligt omfang skulle udelukkes fra det almindelige samfundsliv. Således er fundamentet for den grønlandske anstalt bygget på principper om resocialisering, normalisering og gerningsmandsprincippet, hvor det er centralt at undgå de skadelige virkninger, som fængslet fører til. Men som det ses er anstalten en fiasko i lyset af egne principper.

Den gennem årene anvendte retorik om den åbne anstalt opbygger en forestilling om, at anstalten danner basis for resocialisering. En forestilling om at livet i anstalten ligefrem er attraktivt, og hvor anstaltens indsatte bliver bedre rustet både mentalt og materielt, end da de trådte ind. – En forestilling der ligger langt fra virkelighedens nutidige anstalt.

Anstalten er en total institution forklædt som åben anstalt. Resocialisering finder ikke sted, og der er hverken behandlings- eller uddannelses tilbud. I stedet gennemgår anstaltens indsatte den samme krænkelserproces som indsatte i fængslet, og fængslets skadelige virkninger genfindes i stor udstrækning hos anstaltens indsatte.

Ved at gennemprøve en række teorier på fængslet, i forhold til det individualpræventive område, teori om almenprævention, samt teori om retfærdighed, har den norske sociolog Thomas Mathiesen identificeret fem – ikke-anerkendte – funktioner, som fængslet udfylder i samfundet (Mathiesen 2007:205):

1. Hævnfunktionen. Nogle handlinger – særligt personfarlige – kalder på følelser som sorg, vrede og afmagt hos de forurettede og i samfundet. Fængslet er en måde at hævne sig på.
2. Renovationsfunktionen. Den samfundsform, som ses i de fleste vestlige lande, indebærer, at der opstår en slags "overskudsbefolkning" af uproduktive elementer. Til opsamling af denne gruppe er indrettet forskellige institutioner, heriblandt fængslet.
3. Afmægtighedsfunktionen. Renovationsfunktionen er først fuldendt, når den uproduktive overskudsbefolkning er bragt til tavshed. Når fanger isoleres fra omverdenen, bliver de gjort afmægtige, og derved er det let at kvæle deres protester.
4. Den afledende funktion. Fængselsstraffen anvendes hovedsageligt mod de "små" lovovertrædere, hvis handlinger i et samfundsmæssigt perspektiv er mindre skadelige. Med fængselsstraffen er det muligt at aflede opmærksomheden mod de virkelige farlige handlinger, som magtudøverne begår.
5. Symbolfunktionen. Fangeren udsættes for en stigmatiseringsproces på vej ind i fængslet, uden at der foregår en afstigmatisering hen mod løsladelsen. Derved forbliver fangeren uren, og samfundet formår at holde en gruppe fanger vedlige for at segmentere sine egne fortræffeligheder.

Kunne det tænkes at også anstalten, som fængslet, udfylder ikke-anerkendte funktioner, som det grønlandske samfund har gjort sig afhængig af?

Ved en systematisk gennemgang identificeres alle fem funktioner, som fængslet ifølge Thomas Mathiesen udfylder, i brugen af den grønlandske anstalt. Særligt tydeligt træder "renovationsfunktionen" frem. Således befolkes anstalten i stort omfang af den uproduktive overskudbefolkning: Omsorgs-svigtede børn, der er blevet voksne, går fra døgninstitution til anstalt. Psykisk syge, som landets øvrige institutioner ikke tør huse, placeres i anstalt, mens de venter på at blive sendt til et retspsykiatrisk hospital i Danmark. Ligesom hjemløse, pensionister, arbejdsløse og løsarbejdere udfylder en stor andel af anstaltens pladser. I det polariserede grønlandske samfund flyttes landets marginaliserede grupper fra det sociale system til anstalten.

Selvom der i 2009 blev indført selvstyre, og der er oprettet et Departement for Natur og Miljø samt Justitsvæsen, er det grønlandske justitsområde, heriblandt de grønlandske anstalter, fortsat et dansk anliggende. Det er den danske justitsminister, som er øverst ansvarlig, og det er det danske folketing, der i sidste ende skal vedtage love og lovændringer på området. Og med dette kan man flytte rundt på udstødte grupper mellem et grønlandsk og et dansk ansvarsområde.

Anstalten er i forhold til sin egen ideologi en fiasko. Men som fængslet, har også anstalten indarbejdet nogle samfundsmæssige funktioner. Og i forhold til disse, kan anstalten måske ses som en succes. Ved at undlade at fuldføre anstaltens oprindelige ideologi, virker ideologien blot tilslørende, og derved tillægges anstalten en mening, som ikke bliver fuldført. Anstalten kan anvendes som et middel til styring af fattigdom, og byrden kan flyttes mellem Grønland og Danmark, mens de nederste i samfundet kan holdes under kontrol. Anstalten reformerer ikke de indsatte. Men den tjener til opbevaring af "skadelige elementer", som almindelige borgere skal beskyttes imod. Samtidig kan Grønland frasige sig ansvaret for denne gruppe borgere, idet de ved indsættelse i en dansk institution på grønlandsk grund qua justitsområdet ikke er hjemtaget som et grønlandsk politisk ansvarsområde, og derved overgår denne gruppe til at være dansk ansvar, hvilket bør mane til eftertanke, når den nye lukkede anstalt tages i brug.

Gennem årtier er det lykkedes at fastholde den smukke tanke om Grønland som landet uden fængsel. Alt imens er fangetallet stiltiende eksploderet, og den grønlandske anstalt har levet sit eget stille liv, hvor den uden omverdens bevågenhed har udviklet sig til den institution den er i dag – et fængsel i forklædning.

Noter

1. En problematik Goldschmidt var opmærksom på, og derfor var det hensigten at loven skulle følges op af videnskabelige undersøgelser, hvor erfaringerne kunne medføre, at loven måtte tages op til revision (Udvalget for Samfundsforskning i Grønland I, 1962).
2. En midlertidig anstalt i Kangerlussuaq med 30 pladser har været i brug hele 2013 med henblik på nedbringelse af ventelisten. Anstalten lukkes med udgangen af marts 2014 (Kriminalforsorgen i Grønland 2014).
3. Det er kun mænd. Endnu er der ingen grønlandske kvinder, der har fået dom til Herstedvester.
4. For uddybende læsning om Herstedvester-nedsendelserne, se bl.a. "Grønlandske Herstedvesterfanger" af Evy Frantzsen (2007), "De nederste i Herstedvester" af Tine Bryld (1992).
5. I Grønland findes stort set ingen hårde stoffer som kokain, heroin mm. Når der tales om brug af stoffer er der udelukkende tale om hash.
6. Den anvendte kriminalstatistik (2010) er den seneste fra Grønlands Statistik. Der er ikke lavet ny kriminalstatistik efter den nye kriminallov trådte i kraft i 2010.
7. En række undersøgelser har tilbage til siden 1950'erne dokumenteret isolationsfængslingens skadelige virkninger. Blandt andet nævnes kognitive og følelsesmæssige forstyrrelser, psykisk sygdom, fysiske reaktioner mm. samt udvikling af selvdestruktiv adfærd (fx Haugerud 2011, Koch m.fl. 2003).
8. For detaljeret beskrivelse af den grønlandske fangebefolkning se Lauritsen 2011:114-158.
9. Børn skal være mindst 11 år, før det vurderes forsvarligt at interviewe dem i en kvantitativ undersøgelse. Interviewene er derfor gennemført med deres mødre, hvor børnene var under 11 år (Christensen 2009:13).

Litteratur og andre kilder

- Andersen, Jan 2010: *Den juridiske Ekspedition – et studie i Grønlands retsforhold*, INUS-SUK, Arktisk forskningsjournal 2, 2010, Naalakkersuisut, Grønlands Selvstyre.
- Bentzon, Agnete Weis og Torben Agersnap 2000: "Verner Goldschmidt: Danish Sociologist of Law and Culture". *ACTA Sociologica*, vol. 43, 2000:375-380.
- Bryld, Tine 1992: *De nederste i Herstedvester*. København: Gyldendal.
- Brøndsted, Henning 1991: "Kriminalpolitik i Grønland". *Tidsskrift for Grønlands Retsvæsen*, ss. 152-156.
- Christensen, Else 2009: *Børn i Grønland – en kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. Departementet for Familie og Sundhed, SFI, Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Curtis, Tine m.fl. 2006: *Unge trivsel i Grønland 2004*. Grønlands Hjemmestyre, Inussuk, Arktisk forskningsjournal 1.
- Dullum, Jane 2009: "Fængslene og de psykiatriske institutionerne. Like eller forskjel-lige?" *Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab*, De Nordiske Kriminalistforeninger, 96(1), 2009:35-53.
- Frantzsen, Evy 2007: *Grønlandske Herstedvesterfanger – et arkivstudie*. København: Københavns Universitet.
- Gad, Finn 1974: "Retssituationen i Vestgrønland", i Finn Gad: *Fire detailkomplekser i Grønlands historie 1782-1808*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Goffman, Erving 1967: *Anstalt og menneske: Den totale institution socialt set* (originaltitel: *The Asylum*). København: Paludans Fiol-Bibliotek.
- Goldschmidt, Verner 1953: "Bør Grønland have en straffelov?". *Tidsskriftet Grønland*.

- Goldschmidt, Verner 1980: "Fra uskreven til skreven kriminalret i Grønland". *Retfærd* nr. 16, København 1980:116-138.
- Grønlands Landsråds forhandlinger 1950, trykt som bilag 1 til lovforslaget for Kriminalloven, i Folketingstidende 1953-54, tillæg A.
- Grønlands Statistik 2009: *Grønland 2009 – Statistisk Årbog*. Nuuk: Grønlands Statistik.
- Grønlands Statistik 2010: *Kriminalstatistik 2009*. Nuuk: Grønlands Statistik.
- Haugerud, Mikkel 2011: "Isolasjon i norske fengsler – Skattebetalerfinansiert tortur". *Materialisten* 38. årgang, 2011:31-65.
- Høigård, Cecilie 2007: "Realistiske inspirasjoner. Noen grønlandske erfaringer", i *Brott i välfärden. Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik* – Festskrift till Henrik Tham, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, Rapport 2007:1, Stockholm.
- Koch, Ida, Bent Sørensen, Manfred Petersen, Jørgen Worsaae Rasmussen og Henning Glahn 2003: "Isolation – en plet på det danske retssystem. Om at fungere som retspolitisk pressionsgruppe", i *Retspolitiske udfordringer, Jubilæumsskrift for Dansk Retspolitisk Forening 1978-2003*, Dansk Retspolitisk Forening og Gads Forlag, København, ss. 311-338.
- Kreutzmann, Elisæus 1992: "Kriminalforsorgen i frihed og de grønlandske anstalter for domfældte er fortsat et statsanliggende". *Tidsskrift for Grønlands Retsvæsen*, 1992.
- Kreutzmann, Gladys 2002: *Farlige børn – børn i fare, en analyse af børneforsorgsarbejdet i Grønland*. Projektrapport, Den Sociale Kandidatuddannelse, Aalborg Universitet, Ålborg.
- Kriminalforsorgen i Grønland 2014: *Årsberetning 2013*. Nuuk: Kriminalforsorgen.
- Larsen, Finn Breinholt 1982: *Regler og konfliktbearbejdningsmetoder hos de grønlandske eskimoer i den førkoloniale periode*. Århus: Århus Universitet.
- Rapport fra NSfK's 41. Forskerseminar*. Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi.
- Lauritsen, Annemette Nyborg 2011: *Anstalten – frihedsberøvelse i Grønland*, ph.d.-afhandling, IIsimatusarfik, Grønlands Universitet, Nuuk.
- Mathiesen, Thomas [1988] 2007: *Kan fængsel forsvares?* Oslo: Pax Forlag.
- Minke, Linda Kjær 2012: *Fængslets indre liv*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Politimesterembedet 2013: *Politiet i Grønland – Årsstatistik 2012*, (<http://www.politi.dk/groenland/da/servicemenu/forside/>)
- Rusche, Georg og Otto Kirchheimer [1939] 2009: *Punishment and Social Structure*. New Brunswick (USA) and London (UK): Transactions Publishers.
- Senholt, Leif 1985: *Den grønlandske kriminalret, bind 1 og 2*. Frederiksberg: FAVN forlag.
- Sveistrup, P.P. og Sune Dalgaard 1945: "Det danske styre af Grønland 1825-1850", i *Meddelelser om Grønland*, Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland, bd. 145, nr. 1. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Sørensen, Axel Kjær 1983: *Danmark-Grønland i det 20. Århundrede – en historisk oversigt*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Udvalget for Samfundsforskning i Grønland 1962: *Kriminalloven og de vestgrønlandske samfund I og II*, Samfundsvidenskabelige undersøgelser, København.
- Ugelvik, Thomas 2010: *Å være eller ikke være fange – frihet som praksis i et norsk mannsfængsel*. Ph.d.-afhandling, Institutt for kriminologi og retssosiologi, Universitetet i Oslo.

Love, bekendtgørelser, vejledninger, betænkninger

Kriminallov for Grønland, Lovbekendtgørelse nr. 49 af 13. februar 1979 med senere ændringer.

Kriminallov for Grønland, Lov nr. 306 af 30. april 2008.

Lov om Grønlands Selvstyre, Lov nr. 473 af 13. juni 2009.

Betænkning afgivet af den juridiske ekspedition til Grønland 1948-1949, bind 1-6, København 1950.

Betænkning 1442/ 2004: *Betænkning om det grønlandske retsvæsen*, København 2004.

Folketingstidende 1962-63, tillæg A, sp. 703.

Internetadresser:

Kriminalforsorgen i Grønland: www.kriminalforsorgen.gl

International Centre for Prison Studies: www.prisonstudies.org